

FUNKCJONOWANIE SYSTEMU STAŁYCH DYŻURÓW W PROCESIE PODWYŻSZANIA GOTOWOŚCI OBRONNEJ.

Stworzenie jednolitego i zwartego systemu kierowania państwem w wyższych stanach gotowości obronnej było ważnym wyzwaniem dla naszego kraju. Nasze geostrategiczne położenie w Europie wymusza wprost od nas zbudowanie systemu obrony państwa, który w sposób realny pozwoli na rozwinięcie w przypadku zagrożenia lub wojny całego potencjału obronnego państwa i pokierowania nim. Musimy pamiętać, że jesteśmy wschodnim „buforem” paktu NATO oraz Unii Europejskiej, dlatego Polska jest w sytuacji szczególnego i zwiększonego ryzyka napaści ze strony niektórych państw wschodnich.

Stałe dyżury są pojęciem uniwersalnym i występują w różnorodnych instytucjach. Na podstawie art. 18 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2017 r. poz. 1430), w związku z § 8 ust. 2 pkt 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 r. w sprawie gotowości obronnej państwa (Dz. U. Nr 219, poz. 2218), organizuje się, uruchamia i nadzoruje funkcjonowanie systemu stałych dyżurów w instytucjach administracji rządowej oraz samorządu terytorialnego jako jednego z ważnych elementów systemu kierowania państwem.

Celem organizacji stałego dyżuru jest zapewnienie ciągłości przekazywania decyzji organów upoważnionych do uruchamiania realizacji zadań ujętych w „Planie Reagowania Obronnego Rzeczypospolitej Polskiej”, o którym mowa w § 5 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 czerwca 2004 r. w sprawie warunków i trybu planowania i finansowania zadań wykonywanych w ramach przygotowań obronnych państwa przez organy administracji rządowej i organy samorządu terytorialnego (Dz. U. Nr 152, poz. 1599 z 2007 r. oraz Nr 197, poz. 1426), poprzez:

1. Uruchamianie, w warunkach wystąpienia zagrożenia bezpieczeństwa państwa, procedur związanych z podwyższaniem gotowości obronnej państwa;
2. Przekazywanie decyzji upoważnionych organów w sprawie uruchomienia określonych zadań wynikających z wprowadzania wyższych stanów gotowości obronnej państwa oraz przekazywanie właściwym organom informacji o stanie sił uruchamianych podczas podwyższania gotowości obronnej państwa.

System stałego dyżuru przygotowuje kierownik jednostki organizacyjnej w siedzibie tej jednostki oraz w zapasowych miejscach pracy (ZMP).

W przypadku wprowadzenia wyższych stanów gotowości obronnej państwa, zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 r. w sprawie gotowości obronnej państwa, system stałego dyżuru uruchamiany jest obligatoryjnie w ministerstwach oraz w wyznaczonych urzędach, w celu realizacji zadań określonych w tym rozporządzeniu.

W związku z różnorodnymi interpretacjami tego tematu należało by ujednoczyć pewne procedury.

Miejsce stałych dyżurów w systemie obronnym państwa.

Chcąc omówić organizowanie, uruchamianie, funkcjonowanie oraz kontrolowanie systemu stałych dyżurów należało by je najpierw umiejscowić w systemie obronnym państwa.

System Obrony Państwa to skoordynowany wewnętrznie zbiór elementów organizacyjnych, ludzkich i materiałowych wzajemnie powiązanych i działających na rzecz obrony państwa.

Omawiając elementy Systemu Obronnego Państwa (SOP) musimy również zapoznać się ze stanami gotowości obronnej państwa, jako elementów powiązanych ze sobą.

Rozporządzenie Rady Ministrów z 21 września 2004 r. określiło stany gotowości obronnej państwa na stany:

- stałej gotowości obronnej państwa,
- gotowości obronnej państwa czasu kryzysu,
- gotowości obronnej państwa czasu wojny.

STAŁA GOTOWOŚĆ OBRONNA PAŃSTWA to stan utrzymywany w czasie pokoju, gdy nie stwierdza się istotnych zagrożeń zewnętrznego bezpieczeństwa państwa. W stanie stałej gotowości obronnej państwa są realizowane zadania planistyczne, organizacyjne, szkoleniowe i kontrolne, mające na celu utrzymywanie w sprawności systemu obronnego państwa;

GOTOWOŚĆ OBRONNA PAŃSTWA CZASU KRYZYSU to stan zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa, wymagający uruchomienia wybranych elementów systemu obronnego lub realizacji zadań ustalonych dla tego stanu. W stanie gotowości obronnej państwa czasu kryzysu są realizowane zadania zapewniające przygotowanie do przeciwdziałania zewnętrznym zagrożeniom bezpieczeństwa państwa oraz usuwania skutków ich wystąpienia;

GOTOWOŚĆ OBRONNA PAŃSTWA CZASU WOJNY to stan odparcia bezpośredniej zbrojnej napaści na terytorium państwa lub gdy z umów międzynarodowych wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciw agresji.

W stanie gotowości obronnej państwa czasu wojny realizuje się zadania umożliwiające przeprowadzenie powszechnej mobilizacji, wprowadzenie stanu wojennego oraz pełne rozwinięcie systemu obronnego państwa do odparcia agresji militarnej.

W przypadku wprowadzenia wyższych stanów gotowości obronnej państwa realizowane są zadania które są zawarte w "Planie Reagowania Obronnego Rzeczypospolitej Polskiej".

Poszczególne stany gotowości obronnej państwa można osiągać stopniowo, tzn. przechodzić stopniowo od stałej gotowości obronnej państwa, poprzez gotowość obronną państwa czasu kryzysu do gotowości obronnej państwa czasu wojny lub ze stałej gotowości obronnej państwa bezpośrednio do gotowości obronnej państwa czasu wojny z pominięciem gotowości obronnej państwa czasu kryzysu.

System obronny państwa stanowi zatem skoordynowany zbiór elementów kierowania i elementów wykonawczych, a także realizowanych przez nie funkcji i procesów oraz zachodzących między nimi relacji.

System obronny państwa tworzą wszystkie siły i środki przeznaczone do realizacji zadań obronnych, odpowiednio do tych zadań zorganizowane, utrzymywane i przygotowywane. Organizacja i funkcjonowanie systemu oparte jest na przepisach prawa powszechnie obowiązującego, a także na postanowieniach wynikających z umów i traktatów międzynarodowych, których Polska jest stroną.

Prezes Rady Ministrów decyzje związane z bezpieczeństwem narodowym, jako decyzje sektorowe, wypracowane na posiedzeniu Rady Ministrów przekazuje osobom, które z racji pełnionych funkcji tworzą elementy systemu kierowania:

- ministrom,
- przewodniczącym komitetów, którzy należą do Rady Ministrów,
- centralnym organom administracji rządowej,
- wojewodom,
- kierownikom podległych oraz nadzorowanych jednostek organizacyjnych.

Ministrowie przekazują informacje :

- kierownikom podległych i nadzorowanych jednostek organizacyjnych

Wojewodowie przekazują informacje :

- marszałkom województw,

- starostom,
- wójtom,
- burmistrzom,
- prezydentom miast,
- organom niezespalonej administracji rządowej,
- kierownikom zespolonych służb,
- kierownikom podległych i nadzorowanych jednostek organizacyjnych,
- przedsiębiorcom,
- organizacjom społecznym.

Powyżsi wykonawcy tworzą w podległych instytucjach (za wyjątkiem prywatnych przedsiębiorców i organizacji społecznych) system stałych dyżurów (w czasie pokoju), który zostanie uruchomiony w czasie kryzysu i będzie działał przez cały czas wojny, aż do odwołania. Stały dyżur może być uruchomiony na polecenie wyższych przełożonych w czasie pokoju, dla kontroli jego przygotowania do działania w wyższych stanach gotowości obronnej państwa.

Stałe dyżury są elementem odwzorowanym z działania służb dyżurnych w wojsku, które działają w systemie ciągłym we wszystkich stanach gotowości obronnej państwa. Doświadczenia zebrane w tym zakresie posłużyły do zorganizowania systemu stałych dyżurów w wyższych stanach gotowości obronnej państwa. W czasie pokoju nie ma potrzeby, aby wszystkie instytucje posiadały takie dyżury, ponieważ nie realizują w tym czasie pilnych zadań obronnych, związanych z wyższymi stanami gotowości obronnej państwa. Zadania z tego zakresu można spokojnie zrealizować w godzinach pracy. Ważne jest jednak, aby stałe dyżury były solidnie przygotowane w czasie pokoju, systematycznie szkolone i udoskonalane do działania w czasie kryzysu oraz wojny.

Do pełnienia stałych dyżurów wyznacza na szczeblu wojewódzkim 3 trzyosobowe zespoły zmianowe, na szczeblach niższych nie występuje kierowca, są to więc 3 dwuosobowe zespoły zmianowe. Na szczeblu wojewódzkim występują:

- starszy dyżurny,
- dyżurny,
- kierowca – poślaniec.

Starszy dyżurny kieruje zmianą stałego dyżuru. Musi posiadać poświadczenie bezpieczeństwa o klauzuli „ZASTRZEŻONE” ponieważ w trakcie służby będzie korzystał z „Planu operacyjnego funkcjonowania Instytucji w warunkach zagrożenia bezpieczeństwa państwa i w czasie wojny” w którym znajduje się tabela z zakodowanymi zadaniami do realizacji, zaś sam plan oznaczony jest klauzulą „ZASTRZEŻONE”.

Dyżurny jest w trakcie pełnienia służby pomocnikiem starszego dyżurnego i wykonuje jego polecenia. Musi posiadać zezwolenie na pracę z materiałami niejawnymi o klauzuli „ZASTRZEŻONE”. Takie uprawnienia są mu niezbędne do pracy z „Kartami realizacji zadań operacyjnych”, które są oznaczone klauzulą „ZASTRZEŻONE”.

Kierowca – poślaniec pełni dyżur w wyznaczonym pomieszczeniu z telefonem, w pobliżu swojego samochodu. Jego zadaniem jest w wypadku braku kontaktu z potrzebną osobą udanie się pod wskazany wcześniej przez nią adres i przywiezienie jej do miejsca pracy lub przekazanie jej przesłanej informacji.

Kierownik stałego dyżuru na każdym szczeblu działania jest bezpośrednio podległy kierownikowi jednostki organizacyjnej (dyrektorowi / naczelnikowi) i odpowiada za przygotowanie i działanie stałego dyżuru.

Zadania kierownika stałego dyżuru:

- wyznaczanie personalnie osób do zmian stałego dyżuru,
- wyznaczenie miejsca pracy i odpoczynku stałego dyżuru,

- zabezpieczenie stałego dyżuru w materiały i urządzenia biurowe, łączności, itp.,
- systematyczne szkolenie zmian stałego dyżuru.

Zadania stojące przed stałym dyżurem:

- uruchamianie procedur związanych z podwyższeniem gotowości obronnej,
- przekazywanie bieżących decyzji właściwego Ministra do podległych lub nadzorowanych jednostek organizacyjnych,
- przekazywanie decyzji i określonych zadań dla podległych lub nadzorowanych jednostek organizacyjnych, wynikających z wprowadzenia wyższych stanów gotowości obronnej.

Obsadę stałego dyżuru należy wyznaczyć spośród przygotowanego wcześniej stanu wojennego załogi / pracowników (na czas wojny), czyli spośród 40% pozostałej w zakładzie po ogłoszeniu mobilizacji na terenie kraju. Kompletując obsadę SD należy pamiętać, aby wyznaczeni pracownicy mieli odpowiednie poświadczenie bezpieczeństwa z dostępem do informacji niejawnych:

- starszy dyżurny do „ZASTRZEŻONE”,
- dyżurny do „ZASTRZEŻONYCH”.

Związane jest to z pracą podczas dyżurów z dokumentami niejawnymi:

- Planem operacyjnego funkcjonowania (nazwa instytucji) w czasie pokoju, podczas kryzysu oraz wojny – oznaczonym klauzulą „ZASTRZEŻONE”,
- kartami realizacji zadań operacyjnych – oznaczonymi klauzulą „ZASTRZEŻONE”.

Oba te dokumenty zawsze występują razem, ponieważ się uzupełniają. Do każdego zadania operacyjnego, zawartego w „Planie operacyjnego funkcjonowania (nazwa instytucji) w czasie pokoju, podczas kryzysu oraz wojny” jest załączona karta realizacji zadań operacyjnych, na której jest rozpisana szczegółowo procedura realizacji tego zadania, wraz z jednostkami, z którymi należy bezwzględnie współdziałać lub utrzymywać stały kontakt w trakcie realizacji tego zadania (np. z miejscowym Centrum Zarządzania Kryzysowego).

Organizację pracy stałego dyżuru określa przełożony w rozporządzeniu:

- czas pełnienia dyżuru przez jedną zmianę 12 godzin – zmiana o godz. 8.00 i 20.00 lub można czas pełnienia dyżuru wyznaczyć na 24 godziny – zmiana o godz. 8.00,
- osobom wyznaczonym do pełnienia stałego dyżuru w danym dniu i po jego zakończeniu zapewnić zwolnienie z wykonywania zadań służbowych,
- starszy dyżurny po objęciu dyżuru składa ustny lub telefoniczny meldunek Dyrektorowi lub wyznaczonej osobie o objęciu dyżuru (np. kierownikowi SD),
- skład osobowy stałego dyżuru w porze nocnej może odpoczywać na zmianę.

Sposób i czas odpoczynku reguluje starszy dyżurny. W przypadku nagłej choroby lub innych okoliczności uniemożliwiających pełnienie dyżuru, należy natychmiast powiadomić kierownika stałego dyżuru. Osoby pełniące służbę stałego dyżuru noszą identyfikator z napisem STAŁY DYŻUR.

Organizacja miejsca pełnienia stałego dyżuru.

Miejsce pełnienia stałego dyżuru wyznacza kierownik stałego dyżuru. Wyznaczone pomieszczenie powinno być na tyle duże, aby pomieściło podstawowe wyposażenie, niezbędne do pracy obsady stałego dyżuru. Powinno tam być:

- biurko / biurka;
- szafa do przechowywania dokumentów niejawnych z klauzulą co najmniej „ZASTRZEŻONE”;

Ponadto:

- komputer;

- drukarka;
- telefon stacjonarny;
- materiały piśmienne itp.

Na wyposażeniu może być również telewizor lub radio.

Na drzwiach pomieszczenia winno być umieszczone oznakowanie pokoju jako STAŁY DYŻUR oraz wykaz osób uprawnionych do wejścia do tego pomieszczenia.

Pokój odpoczynku powinien posiadać:

- łóżko polowe;
- śpiwór lub pościel.

Jeśli pokój odpoczynku oddalony jest od miejsca pełnienia służby, to powinien być wyposażony również w telefon.

W pobliżu powinno być miejsce do utrzymania higieny osobistej.

Do czasu uruchomienia stałego dyżuru sygnały niejawne odbiera kierownik jednostki organizacyjnej (prezes, dyrektor, naczelnik) w godzinach pracy. Po otrzymaniu sygnału wzywa on kierownika stałego dyżuru z dokumentacją niejawną stałego dyżuru. W „Planie operacyjnego funkcjonowania ...” znajduje się tabela do rozszyfrowania przychodzących, zaszyfrowanych sygnałów. Po rozszyfrowaniu sygnału kierownik jednostki organizacyjnej przystępuje do realizacji otrzymanego zadania lub zleca wyznaczonej osobie przekazanie sygnału do podległych instytucji.

Uruchomienie stałego dyżuru.

W zasadzie stały dyżur jest uruchamiany na polecenie wyższego przełożonego w stanie gotowości obronnej państwa czasu kryzysu, zgodnie z ustaleniami zawartymi w „Planie operacyjnego funkcjonowania...”

Stały dyżur może zostać uruchomiony :

- przez telefon;
- przez fax;
- przez otrzymanie wiadomości na skrzynkę mailową;
- bezpośrednio powiadomienie ustne lub pisemne przez pośtańca.

Po otrzymaniu sygnału o uruchomieniu stałego dyżuru kierownik stałego dyżuru wzywa pierwszą zmianę stałego dyżuru do objęcia dyżuru w wyznaczonym pomieszczeniu. Powiadamia jednocześnie kolejne zmiany o uruchomieniu stałego dyżuru i zleca przygotowanie się do objęcia pełnienia służby w podanym czasie. Po wszczęciu procedury uruchomienia stałego dyżuru w danej instytucji kierownik stałego dyżuru powinien udzielić szczegółowego instruktażu pierwszej zmianie obejmującej służbę oraz kolejnym, przygotowującym się do jej objęcia. Powinien zapoznać osoby wchodzące w skład stałego dyżuru z obowiązującymi procedurami w nowym systemie pracy urzędu. Kierownik stałego dyżuru powinien każdorazowo przed objęciem służby przypomnieć zasady pełnienia tej służby podczas codziennego instruktażu.

Podsumowanie

Stały dyżur jest służbą organizowaną w określonych instytucjach, na wszystkich szczeblach (od centralnego aż po szczebel lokalny) w stanie stałej gotowości obronnej państwa. Jest uruchamiany w gotowości obronnej państwa czasu kryzysu i działa przez cały okres trwania wojny aż do odwołania. Jego działanie można porównać do działania służby dyżurnej w wojsku lub określonych służb w sferze cywilnej (Policja, Straż Pożarna, Straż Graniczna, Służba Celna itd.). Z chwilą jego uruchomienia bierze on na siebie całodobowo przyjmowanie i ewentualne dalsze przekazywanie napływających sygnałów od wyższych przełożonych oraz ich realizację. W godzinach popołudniowych i nocnych stały dyżur obejmuje kierowanie instytucją w ramach swoich kompetencji. W sprawach o wadze szczególnej powiadamia natychmiast swoich przełożonych. Na wszystkich szczeblach działania stały dyżur musi być

operacyjnie powiązany z Centrum Zarządzania Kryzysowego na poziomie swojej działalności, czyli np. szczebel wojewódzki z CZK Urzędu Wojewódzkiego, szczebel powiatowy z CZK Urzędu Powiatowego (Starostwa) itd. W sytuacji kryzysu lub wojny jest więc to bardzo ważny element kierowania działaniami państwa (całodobowo) na poszczególnych szczeblach władzy, czy to rządowej, czy też samorządowej. Dobre przygotowanie i systematyczne szkolenie Stałego Dyżuru daje gwarancję jego poprawnego funkcjonowania z chwilą jego uruchomienia.